

E

EAST INDIA COMPANY.

(bk. İNGİLİZ DOĞU HİNDİSTAN ŞİRKETİ).

EB

(أب)

Arapça'da baba anlamında daha çok künyelerde kullanılan kelime.

"Baba olmak" anlamındaki übüvvet kökünden türeyen Sâmiî dillere mahsus bir kelime olup "baba, amca, daha önceki atalar, vasî, hâmi, bir şeyi, bir sanatı icat eden veya meydana gelmesine sebep olan kimse" mânalarında kullanılmaktadır. Kelimenin çoğul şekli olan âbâ "felekler" anlamında da kullanılmıştır (bk. ÂBÂ).

Eb muzaf (tamlanan) olduğu zaman ebû (ebâ, ebî) şeklini alır. Bazı kelimelerle meydana getirdiği terkiplerde ise mübalağa ifade eder: Ebû'l-hayr (hayır sahibi, çok hayır yapan), ebû'l-hasenât (çok iyilik yapan), ebû cehl (çok cahil, çok zorba), ebû leheb (ateş püsküren veya ateşte çok yanacak olan), ebû zeheb (para babası, çok zengin), ebû nasr (çok başarılı), ebû'l-hevl (çok korkunç şey, sfenks) gibi. Ebû kelimesi, Arap toplumunda büyük oğlun veya nâdiren büyük kızın adına izâfetle bir şahsın künyesi olarak da kullanılır. Ebû'l-Kâsım, Ebû Zeyd, Ebû'l-Hasan vb. Ayrıca hayvan, bitki ve yer isimleri için de kullanılmıştır: Ebû eyyûb (deve), ebû ca'de (kurt), ebû'l-husayn (tilki), ebû ferve (kestane), ebû'n-nevm (haşhaş), Ebû Kubeys (Mekke'de bir dağ), gibi. Mecdüddin İbnü'l-Esîr'in, bu ve benzeri kelimelere dair *el-Muraşşâ' fi'l-âbâ' ve'l-ümmehât ve'l-benîn ve'l-benât ve'l-ezvä' ve'z-zevât* adlı alfabetik eseri İbrâhim es-Sâmerrâî tarafından yayımlanmıştır (Bağdad 1391/1971). Halk dilinde, ebûnun kısaltılmışı olan **bû** veya **bâ** isimlerin başına getirilerek kullanılır (Bû Yezîd-Bâ Yezîd, Bû Kesîr-Bâ Kesîr). Bu kullanım şekli Kuzey Afrika Arapçası'nda oldukça yaygındır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "ebv" md.; *Kâmus Tercümesi*, "übüvvet" md.; *Kâmûs-ı Türkî*, "eb" md.; *Türk Lugatı*, "eb" md.; *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Mecmau'l-Lugatî'l-Arabiyye), Kahire 1981, "übüvvet" md.; "Ebû", *JA*, IV, 8; *Âzertâş* Âzernûş, "Eb", *DMBİ*, II, 295-296.

HULÛSİ KILIÇ

EBÂBİL

(أبائيل)

Kur'an-ı Kerim'de Ebrehe'nin ordusunu helâk eden kuşlar hakkında kullanılan bir tabir (bk. FİL SÜRESİ).

EBÂN b. ABDÜLHAMİD

(أبان بن عبد الحميد)

Ebân b. Abdilhamîd b. Lâhik b. 'Ufeyr el-Lâhikî er-Rekâşî (ö. 200/815-16)

Fars asıllı Abbâsî şairi.

135 (752) yılında Basra'da doğduğu sanılmaktadır. Bekr kabilesine mensup Şeybân b. Züh'lün soyundan gelen Basralı Rekâşîler'in âzâtıdır. Sanatkâr bir aileden gelen Ebân'ın dedesi Lâhik, babası Abdülhamîd, kardeşi Abdullah ve oğlu Hamdân ile torunu Ebân b. Hamdân da edip ve şairdi. Bu sebeple İbn Reşîk el-Kayrevânî, Lâhikîler'i köklü şair aileleri arasında saymaktadır. Ancak bu aileden gelen şairlerin büyük bir kısmının velûd oldukları söylenemez.

Ebân Basra'da yetişti, burada eğitim gördü ve ömrünün büyük bir kısmını bu şehirde geçirdi. Hayatının bu dönemiyle ilgili olarak şiirleri, didaktik manzum eserleri ve Pehlevîce'den Arapça'ya yaptığı tercümelerin dışında bilgi edinilebilecek bir kaynak mevcut değildir. Ancak bir ilim ve kültür merkezi olan Basra'da dinî ve edebî çevrelerle ilişki içinde bulunmuş ve bu alanlarda kendisini yetiştirmiş olmalıdır. Onun Basra'daki edebî faaliyetlerinin büyük bir kısmı bazı komşularını, şair arkadaşlarını ve muganniyeleri hicvetmekten ibarettir. Nitekim aralarında dostluk bulunmasına rağmen şair Muazzel b. Gaylân ile Ebân birbirlerine karşı ağır hicivler yazmışlar, Muazzel onu zındıklık ve Manîseistlik'le suçlamış, Ebân ise Muazzel'i fizikî ve ahlâ-

kî bazı kusurlarından ötürü hicvetmiştir (Ebû Bekir es-Sülî, s. 6-7). Bu dönemdeki çalışmaları arasında ayrıca iki kasidesi bulunmaktadır. Bunlardan biri Basralı Kadı Sevâr b. Abdullah'a yazdığı mersiyedir. Bu şiir, onun üstün yetenekli bir sanatkâr olacağını gösteren çok başarılı bir tip tahlilidir.

Ebân'ın 170 (786) yılından sonra, Bermekîler'le tanışmak ve Abbâsî sarayı çevresindeki sanatçılar arasında kendisine bir yer edinmek için Bağdat'a gittiği anlaşılmaktadır. Önce Vezir Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî'nin oğlu Fazl ile tanıştı; ona, diğer şairlerin kasidelerinden farklı olarak, kendi yazısının ve hitabetinin güzelliğinden, şiir, dil ve rivayet sahalarında ki üstün meziyet ve kabiliyetlerinden söz ettiği bir şiirini takdim etti. Fazl daha sonra Ebân'ı babası Yahyâ ve kardeşi Câfer'le tanıştırdı; bunlar şairi kendilerine müşavir ve çocuklarına muallim yaptılar. Böylece Ebân, bir Bermekî şairi olarak onların maddî yardım ve iltifatlarına mazhar olmuştur. Fazl 175 (791) yılında, Yahyâ b. Abdullah el-Alevî'nin Deylem'deki ayaklanmasını bastırınca Ebân hem onu hem de Hârûnürreşid'i birkaç kasideyle övdü. Ebân, Hârûnürreşid'e yakın olma ve onun himayesine girme arzusunu çeşitli vesilelerle ifade ediyordu. Alevî olan Ebân'a, Alevîliğe karşı çıkması ve halifeliğin Abbâsî hânedanının hakkı olduğunu müdafaa etmesi durumunda himaye görebileceği söylenince şair, halifeliğin Abbâsîler'in hakkı olduğuna dair uzun bir kaside yazarak Fazl b. Yahyâ'ya verdi. Fazl kasideyi Hârûnürreşid'in huzurunda okudu; bunun üzerine Ebân'a 20.000 dirhem verildi. Bundan sonra Ebân'ın Yahyâ b. Hâlid nazarındaki değeri de arttı ve Yahyâ onu 184 (800) yılında Divânü's-Şîr'in başına getirdi. Bu divan, önde gelen sanatkârlar tarafından Bermekîler hakkında yazılan şiirlerin toplanıp değerlendirildiği ve maddî karşılıklarının takdir edildiği bir yerdi. Ancak Ebân'ın bu göreve getirilmesi, Ebû Nüvâs başta olmak üzere birçok şairin kendisine karşı tavır almasına sebep oldu. Nitekim Ebû Nüvâs şiirlerinde onu hicvetmiş, Ebân da karşılık vermiştir (Ahmed Ferîd Rifâî, I, 430). Yahyâ b. Hâlid, Ebû Nüvâs'tan *Kelîle ve Dimne*'yi naz-